

Черней Володимир Васильович,
ректор Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор

ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Злочини проти фінансових інтересів України та Європейського Союзу (ЄС), кримінально-правові ризики в означеній сфері є виявами так званої транснаціональної злочинності. Тому протидія таким явищам має бути консолідованою та системною. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на нашу державу було покладено обов'язок забезпечити відповідність нормативно-правових актів України нормам і стандартам, прийнятим у державах – членах ЄС, а також їх гармонійність у контексті законодавства Співтовариства. Завдяки цьому створено правове підґрунтя для протидії злочинам, що стосуються інтересів певного кола державницьких і міждержавницьких інституцій. Така інтеграційна діяльність, безперечно, є позитивним фактором входження нашої держави до загальноєвропейського правового простору.

У національному кримінальному праві різних країн сутність злочину визначено однаково. Водночас наявна низка відмінностей, які негативно позначаються на процесах взаємодії між державами щодо визнання транснаціональності злочину. У межах реалізації Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», що є основним нормативно-правовим актом у сфері регулювання адаптації законодавства, було окреслено законодавчі засади адаптації законодавства ЄС та України, зокрема в напрямі забезпечення фінансової безпеки.

Фінансова безпека окремої держави як один із адаптаційних інститутів – це такий стан економіки й інститутів влади, за якого гарантовано захист національних інтересів, гармонійний, соціально орієнтований розвиток країни загалом, достатній економічний та оборонний потенціал навіть за найнесприятливіших варіантів розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [1]. Проблеми протидії злочинності у сфері фінансової безпеки, зокрема з транснаціональними виявами,

пов'язані з удосконаленням способів їх учинення та збільшенням кількості цих діянь, про що свідчить сучасний стан економіки. З цією метою в кожній державі має функціонувати дієвий механізм розкриття та попередження економічних злочинів.

Згідно зі звітом Уряду нашої держави, упродовж 2017 року ВВП зріс на 2,3 %, порівняно з попереднім роком. За період 2016–2017 рр. приплив інвестицій становив 2,3 млрд доларів США. Надходження, наприклад, від діяльності митної служби у сфері протидії контрабанді збільшилися на 30 %, порівняно з 2016 роком (це становить близько 70 млрд грн). Наведені дані засвідчують як позитивну динаміку темпів розвитку економіки країни, так і активізацію протиправних явищ у сфері економічної, зокрема зовнішньоекономічної, діяльності держави [2].

Слушною слід визнати позицію, відповідно до якої злочинним посяганням, що можуть зачіпати фінансові інтереси ЄС, притаманні такі риси: 1) маскування під законну економічну діяльність; 2) здатність злочинців пристосовуватися до нових форм і методів підприємницької діяльності; 3) обізнаність щодо ринкової ситуації; 4) використання прогалин чинного законодавства, яким регульовано фінансову діяльність [3]. Високий рівень латентності економічних злочинів пов'язаний з низкою причин. Процес криміналізації кредитно-фінансової системи є наслідком неналежного законодавчого врегулювання й контролю за банківськими операціями з боку контролюючих організацій і, передусім, правоохоронних органів. Суперечливість системи обліку та контролю ускладнює (а іноді унеможливорює) встановлення каналів і способів розкрадання державного та іншого майна [4].

На нашу думку, злочинами, що зачіпають фінансові інтереси ЄС, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, слід вважати такі: незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками й іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200); контрабанда (ст. 201); незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва (ст. 203¹); ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212); маніпулювання на фондовому ринку (ст. 222¹); незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229); незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231); незаконне використання інсайдерської інформації (ст. 232¹) [5].

Останніми роками одним із ключових ризиків, пов'язаних з активним упровадження досягнень ІТ-технологій у фінансовій сфері, є глобальне поширення криптовалют, або електронних грошей. У Директиві ЄС № 2009/110/ЄС електронні гроші визначено як електронний замінник монет і банкнот, який зберігається на електронному пристрої, наприклад, на чіп-картці або в пам'яті комп'ютера, що здебільшого призначений для здійснення електронних банківських платежів обмеженими сумами. Одним із найвідоміших видів криптовалют (електронних грошей) з 2014 року став біткоїн, коли про продаж власних продуктів за криптовалюту повідомили бізнес-гіганти «Microsoft», «Dell», «Greenpeace», «Virgin Galactic», «Wikipedia». Так, «Microsoft», уклавши партнерську угоду з «BitPay», додав біткоїн до списку валют, що можуть бути використані як оплата цифрового контенту, зокрема мобільного, а також за ігри та передплату «Xbox».

За годину у світі «видобувають» 75 біткоїнів, за добу – 1,8 тис., за місяць – 54 тисяч. Загальна кількість біткоїнів, що можуть бути «емітовані», зафіксована на рівні 21 млн одиниць. У зв'язку з постійним зростанням рівня складності розрахунків, ефективність майнінгу на окремому комп'ютері знижується, що спонукає до створення майнінгових «ферм». Ринок генерації криптовалют станом на кінець 2017 року розподілено так: Китай – 60 %, США та Канада – 16 %, Грузія – 6 %, Європа – 5 %, Ісландія – 4 %, Індія – 3 %, Росія – 2 %, Австралія – 2 %, Південна Америка – 2 %.

Одним із ключових ризиків в аналізованій сфері є можливе зникнення банківської системи в класичному розумінні через її неспроможність конкурувати з новітніми технологіями. Водночас потенційно найнебезпечнішими для класичних банків є дві технології – кредитні електронні платформи та блокчейн.

Україна не є лідером на міжнародному ринку криптовалют ні за обсягами «видобутку», ні за показниками розвитку відповідної інфраструктури. Проте не можна стверджувати, що наша держава є аутсайдером у цій специфічній сфері. Слід констатувати, що в Україні криптовалюти досі не мають визначеного правового статусу, а також норм регулювання їхнього обігу, що обмежує їх активне розповсюдження та розвиток інфраструктури. Офіційна заборона державою транзакцій із використанням криптовалют технічно є неможливою, а отже, на наше переконання, доцільно узгодити питання правового статусу таких валют із європейськими партнерами [6].

Крім удосконалення нормативного регулювання, важливим фактором протидії злочинам, що загрожують фінансовим інтересам, є

діяльність відповідних органів з протидії злочинності. В Україні вони утворюють систему, що має такі основні елементи: поліцейські органи; спеціалізовані правоохоронні органи; податкові служби; митні служби; органи фінансової розвідки. Однак, з огляду на виклики сьогодення, ця система потребує реорганізації. Наприклад, в Італії обов'язки з розкриття та розслідування економічних злочинів, зокрема у сфері оподаткування, поряд з Державною поліцією та Корпусом карабінерів, покладено на Генеральне командування фінансової гвардії (ГКФГ), яке належить до структури Міністерства фінансів. Основними функціями ГКФГ є попередження, викриття та розслідування фінансових злочинів. Підрозділи ГКФГ діють автономно. Правоохоронна діяльність в Італії у сфері протидії економічній злочинності відрізняється тим, що ГКВГ наділено винятково широкою компетенцією, що передбачено низкою законодавчих актів, серед яких основними є норми з припинення порушень фінансових законів. Досвід такої структуризації органів з протидії економічній злочинності слід визнати позитивним і сприятливим для запозичення в Україні [7, с. 345–348].

Про необхідність урахування міжнародного досвіду свідчать матеріали та рекомендації учасників круглого столу в межах проекту «Cooperation project-2», що відбувся за участю іноземних експертів, а також представників провідних міжнародних організацій і дипломатичних установ (у межах налагодження співпраці між Національною академією внутрішніх справ і національними правоохоронними структурами Італії). За підтримки зарубіжних партнерів в Україні нині триває реформування правоохоронних та інших державних інституцій з досвідом фінансових розслідувань. Такі заходи стимулюють нарощення спільного потенціалу в межах взаємодії у сферах протидії шахрайству та збереження коштів ЄС [8].

З урахуванням викладених положень, можна дійти висновку, що, попри значні труднощі як правового, так і економічного характеру, Україна досить успішно протидіє злочинам та іншим ризикам, що зачіпають фінансові інтереси ЄС. З метою підвищення рівня ефективності діяльності правоохоронних органів необхідно й надалі вживати дієвих заходів щодо адаптації положень національних нормативно-правових актів до загальноєвропейського законодавства.

Список використаних джерел

1. Моторенко Ж. І. Транснаціональна економічна злочинність: сучасні тенденції протидії. URL: <https://www.sworld.com.ua/index.php/ru/legal-and-political-science-411/criminal-law-and-criminology-411/10947-411-1029>.

2. Звіт уряду за 2017 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/zvit-uryadu-2017-infografika>.

3. Економічна злочинність: причини поширення і шляхи подолання. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vjGkGgtC76YJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/evpe_2015_7_20.pdf+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=firefox-b-ab.

4. Рибікова Г. В., Сучкова В. В. Особливості методів дослідження латентних економічних злочинів. URL: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/12082/16202>.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

6. Гладких Д. М. Біткоїн та інші криптовалюти: ризики та перспективи використання в Україні. URL: <http://oaji.net/articles/2017/727-1510228896.pdf>.

7. Резнік О. М. Економічна безпека – європейський досвід запобігання та розкриття економічних злочинів. *Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Суми, 21–22 трав. 2015 р.). Суми : СумДУ, 2015. 758 с.

8. У НАВС розпочався круглий стіл у межах проекту «Cooperation project-2». URL: <https://www.naiu.kiev.ua/news/u-navs-rozpochavsya-kruglij-stil-v-mezhah-proektu-cooperation-project-2.html>.